

Eugeniu Coșeriu.

Teoretician al limbajului, al limbii și al textului (Concepte. Taxonomii. Impact. Perspective)

Mihaela Cătălina Tărcăoanu

Colegiul Național „Calistrat Hogaș”, Piatra-Neamț

Abstract: In this paper, I intend to present Eugeniu Coșeriu's conception about the integral linguistics, in synchrony-diachrony, without claim of completeness in an integrative perspective, in order to (re-)evaluate the role played by the Romanian linguist in the foundation of this science. In my approach, I will try to apply Eugeniu Coșeriu epistemological principles: objectivity, humanism, tradition etc., to distinguish how he used the theories lanced by his predecessors, especially by Ferdinand de Saussure, in order to develop his own original theory. The achievement of this study would facilitate the publication of the monographic work *Eugeniu Coșeriu. Language, Idiomatic Tradition and Text Theorist (Concepts. Taxonomies. Impact. Perspectives)*, knowing that the linguist imposed the paradigm of integral linguistics internationally – designational linguistics, signification linguistics, linguistics of sense, aiming to study the language as a multiform phenomenon. Since Eugeniu Coșeriu is known more on the international level, this monograph would facilitate the recovery of his thinking on the national level, too.

Key-words: integral linguistics, language, idiomatic tradition, text, discourse, semantics, dialectology, sociolinguistics, philosophy of language, text linguistics.

Personalitate științifică de excepție, Eugeniu Coșeriu se numără printre lingviștii care s-au ocupat de studierea limbajului ca fenomen, a limbilor istorice și a textului, impunându-se prin una dintre cele mai temeinice și mai cuprinzătoare doctrine teoretice din lingvistica timpurilor noastre – lingvistica integrală. A conceput unele dintre cele mai apreciate lucrări de care dispune lingvistica pe plan național și internațional, cărți de prestigiu, traduse în numeroase limbi. Promotor al unei înnoiri radicale a lingvisticii, Coșeriu a supus unui examen critic foarte riguros teoriile și concepțiile lingvistice anterioare, realizând o sinteză originală, elaborând teorii noi privitoare la problemele fundamentale ale limbii și ale filosofiei limbii și contribuind astfel la îmbogățirea metodologiei de abordare a studiului limbii.

Întrebată într-un interviu (<http://magazine.unior.it/ita/content/donatella-di-cesare-vi-racconto-eugenio-coseriu>), pe data de 26 septembrie 2012, care a fost cea mai importantă contribuție a lui Eugeniu Coșeriu în ceea ce privește lingvistica și filozofia limbajului, Donatella di Cesare aprecia că acesta a fost mai presus de toate „un mare umanist” care a avut capacitatea de „a se mișca” între limbi și între

culturi diferite, marea sa contribuție fiind *abordarea interdisciplinară* ce îi conferă originalitate, el fiind un lingvist cu un orizont filozofic. Pentru Coșeriu, într-un anumit sens, lingvistul se preface pentru că se preface că nu *vorbește*, iar conștientizarea trebuie să fie filozofică, întrucât lingvistul trebuie să gândească din punct de vedere filozofic. Pe de altă parte, filozoful limbajului trebuie să fie, de asemenea, lingvist pentru că nu poate vorbi pur și simplu despre limbaj, dacă nu are cunoștințe despre cunoaștere.

Coșeriu a cunoscut în profunzime limbile clasice, romanice, germanice și slave, lucrările scrise în unele din aceste limbi oferind informații interesante despre sursele gândirii sale filosofice și lingvistice (Aristotel, Hegel, Croce, Vico, Platon, Leibnitz, Humboldt, Bloomfield, Saussure, Flydal, Chomsky, Jakobson etc.), una dintre mărcile distinctive ale concepției sale lingvistice, alături de tendința spre integralitate, fiind fundamentarea sa filosofică.

Eugeniu Coșeriu. Teoretician al limbajului, al limbii și al textului (Concepte. Taxonomii. Impact. Perspective) se preconizează a fi titlul unei monografii care sperăm să vadă lumina tiparului cât mai curând. Lucrarea se justifică prin absența în câmpul exegezei dedicate activității științifice a lingvistului a unei monografii concentrate care să prezinte doctrina coșeriană din diferite lucrări, pe cât posibil, exclusiv și *in extenso*, în evoluția firească a ideilor. Este rezultatul cercetării studiilor doctorale, coordonate de prof. univ. Eugen Munteanu, din cadrul Școlii Doctorale de Studii Filologice de la Facultatea de Litere a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (2005-2008), cât și a celor postdoctorale, în cadrul proiectului POSDRU 56815, Societatea bazată pe cunoaștere, derulat de către Academia Română, Filiala Iași în parteneriat cu ICES „Gh. Zane” și Universitatea de Nord din Baia Mare (2012-2013). Eugen Munteanu este tipul de magistru democratic (nu *magister dixit*, nici *laissez-faire*), acribia în cercetare, logica infailibilă, simțul critic, metoda, rigoarea și, mai ales, originalitatea sunt trăsăturile de personalitate pe care le-am putut identifica și la magistrul său autodeclarat, Eugeniu Coșeriu.

Coșeriu mărturisea că „*Țelul activității științifice nu trebuie să fie crearea unei «școli». Țelul este cercetarea, adevărul, dezvoltarea metodelor și a concepțiilor științifice, pe când «școala» este un rezultat al entuziasmului și al convingerilor pe care profesorul știe să le deștepte și să le stimuleze la elevi. Dar convingerile nu trebuie să fie impuse, ci trebuie să fie adoptate în mod critic de către elevi. Profesorul trebuie să transmită elevilor rezultatele experienței sale personale, pentru ca aceștia să profite din această experiență. În asta constă generozitatea maestrului: să nu-i lase pe elevi să se înfrunte cu toate eșecurile și cu toate decepțiile cu care s-a înfruntat el. În afară de asta, maestrul nu trebuie să-i pretindă discipolului să se ocupe de același domeniu de fapte de care se ocupă el și nici să susțină aceleași teze sau aceleași idei. Dimpotrivă, maestrul trebuie să stimuleze capacitatea și interesul personal al elevului, să-i îndrume dezvoltarea în direcția în care acesta este dotat. Dacă cineva este dotat pentru logică, nu trebuie să-1 obligi să se ocupe cu limbajul literar. Sau dacă cineva este înzestrat pentru ancheta dialectală, nu trebuie să-1 obligi să facă gramatică. Cât privește tezele și ideile susținute de elev, ele pot fi chiar contrare celor susținute de maestru. Un profesor adevărat poate chiar să se lase convins de tezele unui discipol, dacă acesta le argumentează solid (documentat) și cu metodă. Profesorul adevărat trebuie să înțeleagă că elevii îl pot depăși și chiar trebuie să*

stimuleze propria lui depășire. El nu este mai puțin maestru dacă este depășit de elev? (Coșeriu apud. Saramandu 1996: 169).

Contribuția lui Eugeniu Coșeriu la dezvoltarea teoriei despre limbă și limbaj a fost studiată în dinamica dezvoltării teoriei limbii și limbajului uman. Necesitatea existenței unei lucrări în care să fie prezentate conceptele și taxonomiile coșeriene, impactul și perspectivele deschise de doctrina coșeriană, în cadrul științelor limbajului, este un truism. *Eugeniu Coșeriu. Teoretician al limbajului, al limbii și al textului (Concepte. Taxonomii. Impact. Perspective)* încearcă să răspundă acestei necesități. Întemeindu-se pe principiile obiectivității, umanismului, tradiției, antidogmatismului și utilității publice, având o atitudine critică, Eugeniu Coșeriu a utilizat teoriile lansate de predecesori, dar și de contemporanii săi, le-a nuanțat și le-a îmbogățit, conturând un sistem coerent de concepte într-o abordare originală, producând o mutație în orizonturile lingvisticii generale, în aspirația sa spre o lingvistică integrală, care să se ocupe de limbaj în toate aspectele sale.

Obiectivele cercetării noastre au vizat studierea unor probleme fundamentale ale lingvisticii integrale, lingvisticii generale, semanticii, dialectologiei, sociolingvisticii, etnolingvisticii, lingvisticii textului și filosofiei limbajului etc., fără pretenția de exhaustivitate. Acestea răspund perspectivei integratoare prin necesitatea de a (re-)evalua rolul avut de lingvistul de origine română în fundamentarea acestor științe, în lucrări cu caracter comprehensiv, care au constituit corpul de texte pe care le-am utilizat în demersul nostru și ale cărui rezultate le vom prezenta în cele ce urmează. O cercetare îndelungată va putea permite explorări mult mai extinse, care ne stau în atenție pe viitor.

Subtitlul *Concepte. Taxonomii. Impact. Perspective*, delimitează aspectele asupra cărora ne-am concentrat atenția: definirea conceptelor fundamentale din domeniile mai sus enumerate, concepte transversale, susceptibile de a fi aplicate în diferite domenii, prezentarea taxonomiilor propuse și/ sau preluate, nuanțate sau completate de Coșeriu, a impactului avut la momentul publicării, dar și a unor perspective deschise cercetărilor ulterioare. Intenția noastră a fost să demonstrăm cu argumente peremptorii necesitatea unui astfel de demers, dar și relevanța acestuia în câmpul literaturii de specialitate. Am menționat deja că abordarea noastră nu a avut caracter exhaustiv, însă considerăm că nu putem reconstitui un sistem de concepte, fără a-i cunoaște părțile componente în mod detaliat.

O mare parte dintre ideile coșeriene fundamentale își au punctul de plecare în teoriile emise de Ferdinand de Saussure, teorii care sunt reinterpretate, revizuite și completate. Dacă lingvistul genevez lua ca reper *langue* (limba), lingvistul român a avut drept reper *parole* (vorbirea) în teoriile pe care le avansează (putem vorbi astfel de un saussurianism dinamic). Un interes deosebit a arătat Coșeriu și față de teoriile lui Humboldt. În demersul nostru am intenționat să revelăm celor care vor să se apropie de doctrina coșeriană elementele valoroase care au contribuit la dezvoltarea științei limbajului. În acest scop, am valorificat atât opiniile mai vechi, cât și cele mai noi emise în legătură cu teoria coșeriană. Ni s-ar putea reproșa faptul că demersul nostru a avut ca obiect de studiu doar teoria coșeriană, însă menționăm că scopul

nostru nu a constat în aplicarea conceptelor lingvistice coșeriene și continuarea „deschiderilor” lingvistului, ci interpretarea și corelarea opiniilor coșeriene, din cât mai multe studii posibile. După știința noastră, un astfel de demers în spațiul științific și cultural românesc, dar și internațional este inedit.

Departate de a se dori o sinteză atotcuprinzătoare, cercetarea noastră a pornit de la un corpus relativ redus de texte, care cuprinde în special lucrările scrise/traduse în limba română, dar nu numai, și ori de câte a fost posibil, am făcut apel și la textele încă netraduse de care dispunem, întrucât cititorul român se confruntă cu o relativă dificultate de a avea acces la opera coșeriană în totalitatea ei. Textele au fost astfel selectate încât să cuprindă cele mai importante momente ale dezvoltării teoretice coșeriene și să pună în lumină trăsăturile specifice, în scopul de a o defini atât în raport cu lingvistica anterioară, cât și în raport cu lingvistica contemporană.

Conceptția coșeriană trebuie studiată în ansamblu ca sistem, între articolele, studiile și lucrările acestuia existând o relație de complementaritate, identificându-se reluări ale unor teme, completări și sistematizări. Subtitlul *Concepte. Taxonomii. Impact. Perspective*, circumscrie referentul și limitele cercetării. Structura viitoarei monografii a inclus următoarele capitole: I. *Eugeniu Coșeriu. Opera. Etapizare*; II. *Lingvistica (integrală) – știință a culturii*, III. *Concepte fundamentale în lingvistica integrală coșeriană*, IV. *Semantica coșeriană*, V. *Dialectologia coșeriană*, VI. *Sociolingvistica și etnolingvistica coșeriană*, VII. *Lingvistica textului coșeriană*, VIII. *Filosofia limbajului coșeriană*, respectiv, IX. *Posteritatea coșeriană*.

Opera lui Coșeriu se constituie într-un ansamblu coerent, în care ideile se dezvoltă în progresie geometrică, fiecare dintre ele devenind un nucleu capabil să genereze, la rândul-i, noi construcții teoretice armonioase, antcipa Gabriela Haja. În știința contemporană a limbii, opera lui Coșeriu este un spațiu, într-un anumit sens privilegiat, în care se întâlnesc și se modelează aspecte diferite, contradictorii chiar înainte de a fi intrat în acest spațiu, întrebări și răspunsuri, sau numai întrebări incitante, privind problemele fundamentale ale lingvisticii ca știință, ale limbii în diferitele obiecte de cercetare ale acestei științe.

Capitolul *Eugeniu Coșeriu. Opera. Etapizare* a avut ca obiectiv prezentarea analitică a operei coșeriene scrise sau traduse în limba română, conform criteriului cronologic (*Lingvistica din perspectivă spațială și antropologică. Trei studii* (1994); *Limba română în fața Occidentului. De la Genebrardus la Hervás* (1994); *Prelegeri și conferințe* (1994); *Lingvistica integrală* (1994); *Introducere în lingvistică* (1995); *Sincronie, diacronie, istorie. Problema schimbării lingvistice* (1997); *Lecciónes de lingvistică generală* (2000); *Universul din scoică* (2004); *Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii* (2004); *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală* (2009); *Limba română – limbă romanică. Texte manuscrise* (2005); *Istoria filozofiei limbajului de la începuturi până la Rousseau* (2011)); scopul lui este de a avea o imagine de ansamblu asupra acesteia, dar și pentru a atrage atenția asupra faptului că există încă texte fundamentale netraduse (de exemplu, *Lingvistica textului*).

De asemenea, am militat pentru ideea realizării unei ediții de opere complete Eugeniu Coșeriu, după modelul celui realizat în limba japoneză. Simpla analiză a

titlurilor poate fi instructivă pentru a căpăta imaginea exactă a centrelor lui dominante de activitate. Cu riscul ca acest prim capitol să pară fastidios, am decis să ne începem demersul prin prezentarea analitică a operei coșeriene în limba română, urmând ca apoi să evidențiem periodizarea activității coșeriene și, nu în ultimul rând, să reliefăm concepția coșeriană despre teorie în general.

Am considerat, de asemenea, necesară, prezentarea periodizării activității teoretice și am identificat cinci etape: în ordine cronologică, perioada formării gândirii lingvistice – etapa ieșeană (1939-1940), etapa italiană (1940-1951) –, la care se adaugă cele trei etape propuse de Nicolae Saramandu (1952-1962 – etapa structuralistă sau de critică a structuralismului și de introducere a conceptelor filosofice; 1962-1970 – etapa „pragmatică”; 1970-1980 – etapa de aplicare a conceptelor), și etapa recunoașterii internaționale, când difuziunea teoriei sale atinge apogeul, etapă circumscrisă între 1980-2002. O mică secțiune a fost rezervată prezentării concepției coșeriene despre teorie, definită drept cunoașterea universalului în fapte, între teorie și fapte sau studiul empiric existând o relație de complementaritate.

Obiectul de cercetare al celui de-al doilea capitol al lucrării noastre, *Lingvistica (integrală) – știință a culturii*, l-a constituit: explicitarea conceptului original de lingvistică integrală; prezentarea specificității lingvisticii ca știință a culturii; ilustrarea principiilor lingvisticii ca știință a culturii; delimitarea obiectului de studiu al lingvisticii; relevarea raporturilor lingvisticii cu alte științe; delimitarea științelor lingvistice etc. Paradigma lingvisticii integrale coșeriene are ca subdomenii lingvistica vorbirii în general, lingvistica limbii și lingvistica textului/ a discursului și își propune să studieze limbajul ca fenomen multiform. Ca știință a culturii, lingvistica are ca obiect cunoașterea originară, respectiv obiectele create de om, diferențiindu-se net de științele matematice și științele naturii.

Principiile epistemologice ale lingvisticii ca știință a culturii pe care le-a identificat Coșeriu și care ar trebui să constituie crezul etic al oricărui om de știință sunt: principiul obiectivității, principiul umanismului, principiul tradiției, principiul antidogmatismului și principiul binelui public sau al responsabilității social-culturale fiind specifice oricărei științe. Coșeriu a delimitat obiectul de studiu al lingvisticii – limbajul natural uman, în manifestările sale care sunt limbile istorice – și stabilește locul acestei științe-pilot ca știință a culturii sau știință umanistă, și, în plus, el face și precizări importante în cadrul distincțiilor: *lingvistica vorbirii* vs. *lingvistica limbii* vs. *lingvistica textului/ discursului*; *lingvistica teoretică* vs. *lingvistica empirică*; *lingvistica tradițională* vs. *lingvistica modernă*; *lingvistica pre-științifică* vs. *lingvistica științifică* etc.

În ceea ce privește raporturile lingvisticii cu alte discipline, Coșeriu a demonstrat cu argumente pertinente că aceasta nu se suprapune nici cu filologia, nici cu filosofia limbajului, aceste științe fiind în relație de interdisciplinaritate, subliniind astfel convergența dintre lingvistica generală și filosofia limbajului, respectiv, dintre lingvistica generală și filologie. Un spațiu destul de generos a fost rezervat disciplinelor lingvistice particulare, corespunzătoare diferitelor aspecte ale limbajului, majoritatea acestor științe putând fi sincronice sau diacronice: fonetica,

fonologia, gramatica, semantica, lexicologia, lexicografia, etimologia, stilistica, dialectologia, geografia lingvistică, paleontologia lingvistică, psihologia limbajului, istoria lingvistică, istoria limbii, pragmatica, curentele sociologice, skeologia etc. Aceste discipline lingvistice pot fi: primare (centrale) – științe lingvistice prin excelență – sau secundare (derivate).

Capitolul al treilea, *Concepte fundamentale în lingvistica integrală coșeriană*, poate cel mai amplu ca dimensiuni din economia lucrării, a avut ca scop prezentarea conceptelor fundamentale din lingvistica integrală coșeriană, concepte aflate în relație de interdependență, fără pretenția de exhaustivitate: *limbaj; limbă, act lingvistic; semn lingvistic; tip – sistem – normă – vorbire, sincronie – diacronie – istorie*. Este ceea ce se dorește și prin demersul nostru, accesibilizarea doctrinei coșeriene celor care vor să se apropie de domeniul lingvisticii, în general, și de domeniul lingvisticii integrale coșeriene, în special. În cazul limbajului am avut în vedere definirea, distincția limbaj uman – limbajul animal; limbaj primar – metalimbaj; nivelurile limbajului: vorbirea, limba, textul/ discursul; competența lingvistică; caracterul obiectiv și intersubiectiv al limbajului; universalile limbajului (primare, secundare), creativitate, alteritate etc. În cazul limbii, ne-am ocupat de: definire; criteriile de delimitare a limbii; distincțiile: *limbă – dialect – subdialect – grai; limbă istorică – limbă funcțională; arhitectura și structura limbii; limbă comună, limbă exemplară/ standard; limbă specială, limbă artificială, limbă creolă, lingua franca; limbă analitică, limbă sintetică*. În cazul semnului lingvistic, am prezentat raportul *desemnare – semnificat – sens*, câteva aspecte legate de arbitraritatea semnului lingvistic și funcțiile lingvistice. S-au aflat, de asemenea, în atenția noastră conceptele *tip – sistem – normă – vorbire*, respectiv, *sincronie – diacronie – istorie*.

Semantica coșeriană a evidențiat contribuția lui Eugeniu Coșeriu la autonomizarea semanticii, semantica fiind o preocupare constantă a acestuia alături de lingvistică, fonetică, gramatică, filosofia limbajului, dialectologie, geografie lingvistică etc., în aspirația sa spre o lingvistică integrală. Contribuția sa a fost substanțială, întrucât, așa cum am demonstrat, a delimitat obiectul de studiu al semanticii diacronice structurale, a identificat relațiile dintre semantică și alte științe, a propus o terminologie coerentă, a stabilit principii și metode de cercetare, dovedind ca și în alte cazuri o profundă și exhaustivă cunoaștere a contribuțiilor din domeniu. Direcția de cercetare în semantica structurală sincronică este cunoscută sub numele de „Școala de la Tübingen”. Semantica este un câmp de cercetare lingvistică vast, circumscris de domeniul conținuturilor unităților lingvistice.

Precizările metodologice aduse de Coșeriu sunt unele dintre cele mai importante, lingvistul încercând să sistematizeze lexicologia tradițională și să creeze o lexicologie lingvistică coerentă numită lexematică. În viziunea lui Coșeriu, semantica structurală/ lexematica are ca obiectiv descrierea structurilor limbii așa cum se manifestă ele la un moment dat. Dacă lexematica/ semantica structurală se ocupă de structurile paradigmatică (câmpul, clasa etc.), lexicologia semantică asociativă se ocupă de relațiile semantice (sinonimie, antonimie, hiponimie etc.), aceste orientări acoperind lexicologia conținutului.

Semantica diacronică structurală este posibilă numai în cazul unei limbi funcționale ca sistem, o limbă sincronică, sintopică, sinstratică, sinfatică. Lexematica sau semantica structurală corespunde nivelului structural sistematic al lexicologiei conținutului, din care face parte și lexicologia semantică asociativă (care adoptă un alt punct de vedere privind raporturile între semnificații), o lexicologie semantică a normei și o lexicologie semantică a discursului (cuprinzând și studiul preferințelor și al „constantelor” semantice ale scriitorilor). De asemenea, Coșeriu a definit/sistemizat/ introdus un inventar conceptual-terminologic original: semn lingvistic; lexem, arhilexem, sem, semem, clsem; taxonomia cuvântului; desemnare – semnificație – sens; taxonomia semnificației; structurile lexematice ale conținutului lexical paradigmatic primare – câmpul și clasa – și structurile semantice paradigmatic secundare – modificarea, dezvoltarea, compoziția; structurile semantice sintagmatice – afinitatea, selecția, implicația etc.

Dialectologia coșeriană poate fi considerată o micromonografie a acestei discipline lingvistice. Așa cum se poate identifica din titlu, în acest capitol din economia lucrării noastre, am prezentat aportul lui Coșeriu în ceea ce privește identificarea obiectului de studiu al dialectologiei, prezentarea relației dialectologiei cu alte discipline științifice. Nu am ignorat nici definirea dialectului – concept fundamental al dialectologiei – și nici prezentarea raportului *limbă* vs. *dialect*, a taxonomiei *subdialect*, *sub-subdialect*, *grai* și a *tipurilor de dialecte* etc. În cadrul capitolului despre geografia lingvistică, am avut în vedere: relația dintre geografie și lingvistică, geografia lingvistică – metodă glotologică, geografia lingvistică înainte de Gilliéron, câteva momente importante în dezvoltarea cartografiei lingvistice românești până în momentul elaborării studiului, importanța atlaselor lingvistice, opera istorică și critică a lui Gilliéron, Mateo Bartoli și lingvistica spațială, valori și limite ale geografiei lingvistice.

Științele cărora le-a fost consacrat un alt capitol au cunoscut ulterior elaborării studiului *Socio- și etnolingvistica. Obiectul și sarcinile lor* o amplă dezvoltare, mai ales în ceea ce privește cercetarea interdisciplinară. Aportul lui Coșeriu în ceea ce privește sociolingvistica și etnolingvistica a constat în faptul că a fixat coordonatele unei posibile sociolingvistice și ale unei posibile etnolingvistice românești și nu numai, delimitând cu precizie obiectele de studiu, într-o perioadă în care cele două științe se aflau în căutarea obiectului de studiu și a bazelor lor metodologice. În interiorul acestor științe, Coșeriu a delimitat lingvistica sociologică și sociologia limbajului, lingvistica etnografică și etnografia lingvistică.

În cazul etnolingvisticii a identificat: etnolingvistica propriu-zisă sau lingvistica etnografică, etnografia lingvistică și etnografia limbajului. Având ca punct de referință o serie de concepte transversale precum planuri ale limbajului (vorbire în general, limbă, discurs/ text), cunoașteri (cunoaștere elocuțională, cunoaștere idiomatice, cunoaștere expresivă), conținuturi (desemnare, semnificație, sens), criterii de concordanță (congruență, corectitudine, adecvare), lingvistici (lingvistica vorbirii, lingvistica limbilor, lingvistica discursului/ textului), Eugeniu Coșeriu a considerat necesar să se distingă aceste trei planuri și pentru sociolingvistică și

pentru etnolingvistică, identificând: o sociolingvistică a vorbirii în general, o sociolingvistică a limbilor și o sociolingvistică a discursului, cu sensuri și sarcini diferite. Procedând similar, a identificat o etnolingvistică a vorbirii în general, o etnolingvistică a limbilor și o etnolingvistică a discursurilor.

Capitolul *Lingvistica textului* dezvăluie această știință drept o hermeneutică a sensului, aceasta implicând: nivelul individual, competența expresivă, discursul/textul ca produs, sensul drept conținut, iar la nivelul normei – adecvarea. Scopul primordial al lingvisticii textului, în fundamentarea ei coșeriană, constă în confirmarea și justificarea sensului (textual-discursiv) ca un conținut specific textelor ca atare, independent de limbă. Intenția noastră a fost, așadar, de a structura un sumar teoretic al principalelor teze coșeriene privitoare la lingvistica textului ca hermeneutică a sensului.

Preocupat de introducerea unui inventar conceptual-terminologic coerent, Eugeniu Coșeriu a impus sintagma „lingvistica textului”, a autonomizat disciplina care are ca obiect de studiu, la nivel individual, sensul, actualizat în acte lingvistice concrete (text/ discurs), rezultat al exercitării competenței expresive. *Lingvistica textului* este o lingvistică a sensului, a producerii acestuia, o hermeneutică ce descrie mecanismele de funcționare a semnelor în această formă complexă de organizare transfrastică a limbajului care este text-discursul. Am încercat să reconstruim, *grosso modo*, orizontul paradigmei coșeriene a lingvisticii textului ca hermeneutică a sensului, evidențiind relațiile acesteia cu alte discipline lingvistice, precum și principalele concepte fundamentale, definite succint.

Întrucât în domeniul filosofiei limbajului, Eugeniu Coșeriu a avut rol de pionierat, am rezervat un ultim capitol *paradigmei filosofiei limbajului* – știința universalului sau a generalului, a cea ce este comun tuturor limbilor, dincolo de specificul fiecăreia. Filozofia limbajului își pune problema sensului ființei limbajului. Coșeriu constata caracterul neclar și eterogen al preocupărilor care se autodefinesc drept filosofia limbajului. Într-o perspectivă epistemologică tripartită, în concepția lingvistului de origine română, *filosofiei limbajului* îi revine sarcina de a căuta răspunsuri la întrebările privitoare la *lingvisticitate*, adică la *esența* („ce înseamnă a-fi-limbă”), *originea* („de unde vine faptul-de-a-fi-limbă”) și *finalitatea* limbajului („în ce scop există limbă”). Eugeniu Coșeriu a demonstrat și cazul filosofiei limbajului o foarte bună cunoaștere a tradiției. Ultimul capitol, *Posteritatea coșeriană* analizează impactul doctrinei coșeriene pe plan național și internațional (exemplificare pentru domeniul semanticii) și câteva perspective deschise cercetărilor ulterioare.

Atât impactul, cât și perspectivele deschise cercetărilor ulterioare de către teoria coșeriană pot fi ilustrate și cu volumele omagiale. În 1981, la împlinirea vârstei de 60 de ani, lui Coșeriu i s-au oferit 5 volume omagiale, cu titlul *Logos Semantikos. Studia Linguistica in honorem Eugenio Coseriu* (I-V, Berlin – New York – Madrid, editori: Horst Geckeler, Brigitte Schlieben Lange, Jürgen Trabant, Harald Weydt), iar cinci ani mai târziu, în 1986, 3 volume omagiale, cu titlul *Energeia und Ergon. Sparchliche Variation – Sparchgeschichte – Sparchtypologie. Studia Linguistica in*

honorem Eugenio Coseriu (I-III, Tübingen, 1988, editori Jörn Albrecht, Jens Lüdtke și Harald Thun).

Pentru o înțelegere temeinică a gândirii coșeriene au fost necesare o vizită de studiu de 10 zile la Arhivele „Eugen Coșeriu” de la Universitatea „Karls Eberhards” din Tübingen (2009) cu o bursă acordată de Fundația „Eugen Lozovan”, Danemarca, având astfel acces atât la manuscrisele coșeriene, cât și la o vastă bibliografie, respectiv, un stagiul de documentare și cercetare la Departamentul de Cercetări Istorico-Filozofice și Pedagogice al Universității „Sapienza” (15 octombrie - 15 decembrie 2012). Decanul Departamentului de Cercetări Istorico-Filozofice și Pedagogice este dna prof. univ. Donatella di Cesare, discipol al lui Eugeniu Coșeriu, care a tradus din limba germană în limba italiană a *Lingvistica textului și Istoria filozofiei limbajului* (Coseriu, Eugenio, *Storia della filozofia del linguaggio*. Edizione italiana a cura di Donatella Di Cesare, Carocci Editore, Roma, 2010; Coseriu, Eugenio, *Lingvistica del testo. Introduzione a una ermeneutica del senso*. Edizione italiana a cura di Donatella Di Cesare, Carocci Editore, Roma, 2002).

Acest stagiul de 2 luni la Universitatea „Sapienza”, Departamentul de Cercetări Istorico-Filozofice și Pedagogice, Roma, Italia și, implicit, dezvoltarea relațiilor profesionale cu dna prof.univ. Donatella di Cesare. Trebuie să subliniez că Donatella di Cesare a realizat prima traducere într-o limbă romanică a celor două cărți fundamentale amintite (vezi supra), ceea ce a facilitat accesul cercetătorilor care nu dețin competențe de comunicare în limba germană la doctrina coșeriană.

Pentru Eugeniu Coșeriu, geografia sacră numără cel puțin două toposuri: Tübingen, locul unde a trăit începând cu 1963 și a murit (2002), respectiv, Mihăileni, locul unde s-a născut (1921). Întâmplarea (<lat. *in+templum*) face să fi ajuns în ambele locuri, în împrejurări fericite, ceea ce mi-a facilitat o mai bună înțelegere a omului și a lingvistului Eugeniu Coșeriu. La aceste două toposuri aș adăuga și Iașul, orașul unde, pentru o scurtă perioadă de timp, a fost student și unde a revenit în primăvara anului 1992, când Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” i-a acordat titlul de *Doctor Honoris Causa*. Coșeriu însuși se întreba: „*Cine știe cum ar fi arătat cultura română astăzi dacă mai mulți ar fi avut toate aceste posibilități: să faci școală la Mihăileni, să faci școală la Bălți, să înveți în primul an de universitate la Iași, să ajungi apoi să înveți în Italia!...*”

Gândirea trihotomică este una dintre trăsăturile de personalitate ale lui Eugeniu Coșeriu, lingvistul care a impus pe plan internațional paradigma *lingvisticii integrale*, ea însăși trihotomică – lingvistica vorbirii în general, lingvistica limbilor, lingvistica textului/ discursului. Exemplele de trihotomii coșeriene paradigmatică sunt numeroase: nivelurile – universal, istoric, individual; nivelurile limbajului – vorbirea, limba (tradiție idiomatică), textul/ discursul; conținutul – desemnare, semnificație, sens; competența lingvistică – elocuțională, idiomatică, expresivă; norma – congruența, corectitudinea, adecvarea; sincronie, diacronie, istorie etc.

Opera științifică a lui Eugeniu Coșeriu a reprezentat un moment semnificativ în istoria lingvistică, impunându-l ca un nume inovator în știință, ca fondator de școală, discipolii urmându-i liniile de gândire și de practică dezvoltate. Ceea ce

conferă originalitate doctrinei coșeriene nu este numărul publicațiilor sale (cca 300), ci problematica abordată, maniera de abordare și profunzimea ideatică. Lingvist cu o vastă cultură umanistă, cunoscător în profunzime al mai multor limbi, clasice și moderne, al tradiției gândirii lingvistice, posedând și o pregătire filosofică riguroasă, Coșeriu s-a impus mai întâi pe plan internațional, iar ulterior pe plan național, ca promotor al lingvisticii integrale. Această sintagmă se alătură altora deja consacrate prin uz: pozitivism lingvistic, idealism lingvistic, structuralism, pragmatism, transformaționalism. Originalitatea și valoarea deosebită a punctului de vedere Coșeriu la circa 10 ani de la moartea lingvistului este certă.

Într-un interviu publicat în revista *Limba română*, Eugen Munteanu declara: „Menționez mai întâi studiul monografic despre E. Coșeriu – lingvist, la care lucrează Cătălina Tărcăoanu; odată finalizată, am avea prima încercare de sinteză a gândirii coșeriene.” (<http://romania-mare-trecut-si-viitor.blogspot.com/2010/04/mari-lingvisti-romani-e-coseriu.html>). Cu toate deficiențele inerente unei prime încercări de sinteză, cercetarea monografică *Eugeniu Coșeriu. Teoretician al limbajului, al limbii și al textului (Concepte. Taxonomii. Impact. Perspective)* oferă o perspectivă de ansamblu asupra importanței pe care o merită studiarea doctrinei coșeriene. Din prezentarea domeniilor majore de intervenție (lingvistică integrală, semantică, dialectologie, sociolingvistică, etnolingvistică, lingvistica textului, filosofia limbajului) pe care le-a abordat cu acribie Eugeniu Coșeriu am demonstrat complexitatea sistemului de gândire coșerian, sistem care oferă instrumentele necesare abordării acestor domenii de către cel care dorește să le investigheze. A prezenta în câteva sute de pagini o imagine de ansamblu asupra lingvisticii integrale coșeriene este, fără îndoială, o întreprindere temerară. A explica un domeniu dificil, copleșitor prin amploare și a-l face accesibil unei largi audiențe, într-o manieră, pe cât posibil, sistematică și erudită, a fost însă obiectivul acestei „inițieri” în lingvistica integrală coșeriană.

Bibliografie

Saramandu 1996: *Lingvistica integrală*. Interviul realizat de Nicolae Saramandu cu Eugeniu Coșeriu, București, Editura Fundației Culturale Române.